

LUNDS
UNIVERSITET

Sociologiska institutionen

Transinkluderande skola

Framgångar och motgångar i skolans bemötande av transelever

Jonna Skog

Kandidatuppsats: SOCK10, 15 hp

Vårterminen 2022

Handledare: Tobias Olofsson

Jonna Skog

Titel: Transinkluderande skola – Framgångar och motgångar i skolans bemötande av transelever

Kandidatuppsats: SOCK10, 15 hp

Handledare: Tobias Olofsson

Sociologiska institutionen, vårterminen 2022

Abstrakt

Skolan är en viktig arena i unga transpersoners liv där de spenderar en stor del av sin tid. Tidigare forskning visar dock att det ofta saknas faktorer för en trygg och transinkluderande skola. Skolor i Sverige har ett tydligt uttalat ansvar att hantera detta problem, vilket är där fokus kommer vara i denna studie. Syftet är att undersöka hur grund- och gymnasieskolan lyckas och misslyckas i att bemöta transelever. Detta belyses genom intervjuer med sju lärare som berättar om sina egna erfarenheter av att möta transelever för att undersöka både vad de anser är framgångsrikt och vilka utmaningar det finns för att skapa en inkluderande skolmiljö. För att förstå hur transelever bemöts och de framgångsfaktorer och utmaningar som lyfts fram, tillämpas Judith Butlers teorier om genus och Mary Douglas teori om kulturella gränsdragningar. Studiens resultat visar att de centrala framgångsfaktorerna är genom organisatoriskt stöd, i form av utbildning och elevhälsoteamets resurser, och genom den kulturella förändring som skett framförallt de senaste tio åren i form av mer synliggörande av transpersoner och större acceptans. Men det framkom även några utmaningar, framförallt när två olika kontexter möts, exempelvis skolan och hemmet, där det finns olika starka cis-normativa gränsdragningar för begriplighetsmatrisen. Sammanfattningsvis visar resultatet att skolan till största del lyckas att skapa en miljö där det existerar en begriplighetsmatris som inte bygger på cis-normativa gränsdragningar och därmed kan skapa en mer transinkluderande skolmiljö.

Nyckelord: Transelever, lärare, bemötande, skola, Butler, Douglas

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1. Syfte och frågeställning.....	5
1.2. Trans som centralt begrepp.....	6
2. Tidigare forskning	7
2.1 Osynliggörandet av transpersoner.....	7
2.2 Lärares (o)möjlighet att stötta transelever.....	8
2.3 Elever i en cis- och heteronormativ skolmiljö.....	9
3. Teori	11
2.4 Kön och genus.....	11
2.5 Performativitet och begriplighetsmatrisen.....	12
2.6 Gränsdragningar i praktiken.....	13
4. Metod	15
4.1 Fenomenologisk ansats.....	15
4.2 Intervju som metod.....	16
4.3 Urval.....	17
4.4 Analys.....	18
4.5 Etik.....	19
5. Resultat och analys	19
5.1 Framgångsfaktorer.....	20
5.1.1 Kulturell förändring.....	20
5.1.2. Organisatoriskt stöd.....	22
5.2 Utmaningar.....	25
5.2.1 Andras bemötande.....	25
5.2.2. Eget bemötande.....	27
6. Avslutande diskussion och slutsatser	28
7. Referenslista.....	31
8. Bilagor.....	36

1. Inledning

I februari 2022 kom det ut ett pressmeddelande om hur en lärares användande av ett oönskat pronomen gentemot en elev anses vara diskriminering enligt Diskrimineringsombudsmannen (Lundstedt, 2022). Händelsen utspelade sig på en skola i Sverige där en lärare vägrade tilltala en ickebinär elev med elevens önskade pronomen *hen*, fastän att vårdnadshavare hade informerat om detta till läraren och efter lärarens agerande även till rektorn. Trots det blev eleven tilltalad med ett annat pronomen än det önskade i över en termin.

Diskrimineringsombudsmannen ansåg att detta var en allvarlig form av trakasserier och att skolan, genom lärarens agerande, hade diskriminerat eleven. Efter att nyheten publicerats har beslutet varit väldigt omdiskuterat i flera artiklar och forum och det är uppenbart att hur skolan bemöter transelever¹ är ett väldigt aktuellt ämne (Cwejman, 2022; Arrhenius, 2022). Det intressanta som utmärker DO:s beslut är att det resulterar i ett mycket tydligare uttalat ansvar som tvingar skolan, till skillnad från andra statliga organisationer, att förhålla sig till och hantera bemötandet av transelever. I och med detta beslut blir det därför intressant att undersöka hur lärare, som är dem som bemöter eleverna dagligen, uppfattar att skolan lyckas med att bemöta transelever men också vilka utmaningar som finns. Men innan vi går vidare i detta behöver vi lyfta blicken och fråga oss vad vi vet om transelevers situation i skolan och i samhället i stort.

Transelever som går på skolor i Sverige växer idag upp i en kontext där det inte bara finns en stor debatt kring bemötande utan också där det finns stora samhällsproblem. Under 2017 kom det ut en omfattande utredning kring transpersoners villkor och situation i samhället med förslag på stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92). Resultatet från utredningen visar att i jämförelse med befolkningen i allmänhet är det vanligare att transpersoner skattar sin hälsa som dålig, blir utsatt för trakasserier och kränkande behandling samt har självmordstankar och begår självmordsförsök. En hög andel av transpersoner kan dessutom inte leva i överensstämmelse med sin könsidentitet vilket i sin tur försämrar hälsan ytterligare. När det gäller unga transpersoners erfarenheter i skolan visar både statliga utredningar och en rapport från Barnombudsmannen (2021), om erfarenheter från unga transpersoner och unga med intersexvariationer, att det är en tuff skolsituation och många

---

¹ Se 1.2 för vidare diskussion.

transelever saknar faktorer för trygghet och transinkludering i skolan. Mer än hälften av ungdomarna uppger att de blivit utsatta för kränkningar på grund av sin könsidentitet (Barnombudsmannen, 2021). Några av de faktorer som lyfts fram som bidrar till exkludering och otrygghet är att personal inte använder önskat namn och pronomen, osynliggörande av hbtqi+frågor i undervisning och läroböcker, ingen tillgång till trygga omklädningsrum och könsuppdelade grupper (SOU 2017:92; Barnombudsmannen, 2021).

Eftersom skolan är en viktig arena i unga transpersoners liv där de spenderar mycket av sin tid och eftersom utredningar och tidigare forskning visar på att de utmaningar som finns i hur transpersoner blir bemötta och hur deras livsvillkor ser ut också återfinns i skolan, är skolans bemötande av transpersoner ett viktigt och relevant ämne att forska om. Dessutom kommer studien utgå från lärarnas perspektiv i och med DO:s beslut som faktiskt tydligt tvingar skolan att ta hand om problemet. Forskning kring unga transpersoner i utbildningskontexten är ett relativt litet forskningsområde och som jag visar i denna uppsats finns det också betydligt mer forskning internationellt än nationellt. Min studie kommer därför bidra till den kunskapsluckan som finns i den svenska kontexten. De mesta av tidigare forskning från Norden har dessutom fokuserat på elevernas perspektiv vilket motiverar min studies relevans och betydelse av att istället utgå från lärares upplevelser eftersom det möjliggör för ett annat perspektiv på problemet för att i slutändan kunna skapa bättre förutsättningar för en transinkluderande skola.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att undersöka hur grund- och gymnasieskolan lyckas och misslyckas i att bemöta transelever. Detta belyses genom lärares egna erfarenheter av att möta transelever för att undersöka både vad de upplevt är framgångsrikt och vilka utmaningar det finns för att skapa en inkluderande skolmiljö för transelever. Med inkluderande anses dels vad Diskrimineringsombudsmannen och Barnombudsmannen har kommit fram till och dels lärarnas egna vardagserfarenheter av detta. Eftersom studiens fokus är på bemötande av barn och unga som är transelever kommer också studien avgränsas till att undersöka lärare på grund- och gymnasienivå och inte på universitet, högskola eller vuxenutbildning. Anledningen till avgränsningen är för att utredningar och tidigare forskning pekar på att grund- och gymnasieskolor är arenor där det finns utmaningar och problem i hur unga

transpersoner bemöts. Genom att undersöka detta är ambitionen också att bidra till att kunna skapa bättre förutsättningar för en transinkluderande skola.

Frågeställningarna är således:

- Vilka framgångsfaktorer beskriver lärare finns i hur skolan lyckas att bemöta transelever?
- Vilka utmaningar beskriver lärare finns i hur skolan bemöter transelever?

1.2 Trans som centralt begrepp

Eftersom det finns många begrepp som används, av olika personer i olika tider och kontexter, för att benämna transpersoner (Stryker & Aizura, 2013) är det viktigt att veta hur transbegreppet kommer användas i denna studie. Om inte annat nämns kommer begreppen transpersoner eller transelever användas som ett paraplybegrepp för att fånga in de många olika sätt en person kan identifiera sig. Jag stödjer mig på Susan Strykers breda definition av transgender, som översätts till det svenska trans/transperson, som beskriver *”people who move away from the gender they were assigned at birth, people who cross over (trans-) the boundaries constructed by their culture to define and contain that gender.”* (Stryker, 2017:1). Alltså med trans menas både binära transpersoner, ickebinära (som också är ett paraplybegrepp för flera olika ickebinära identitet), genderqueer, gender non-conforming och andra identiteter som inte stämmer överens med det kön personen tilldelades vid födseln,² vilket öppnar upp en möjlighet att kunna samla in olika erfarenheter under ett paraplybegrepp. Begreppet trans* är ett exempel på en väldigt spridd term i engelskspråkig litteratur, men som jag har valt att inte använda i min uppsats. Att använda trans* började bli mycket populärt under mitten av 2010-talet och ursprungligen skapades termen online på olika forum av unga transpersoner för att skapa en mer inkluderande term för transpersoner (Erlick, 2018:82). Termen var tänkt som ett paraplybegrepp som skulle inkludera bland annat transsexuella, transgender, genderqueer, ickebinära och drag queens. Men efter ett par år började termen kritiserats och ses som stigmatisk av samma grupp som i början var företrädare. En del av den kritik som lyftes var hur binära transpersoner använde trans* för att utesluta och förneka

---

² Se bilaga 4 för förklaring av olika begrepp.

ickebinära och gender non-conforming personer med hänvisning till att de inte var riktiga trans utan trans*, vilket är därför begreppet inte kommer användas i denna uppsats.

2. Tidigare forskning

Nedan kommer först en kort kontextualisering av transpersoner genom historien att redogöras, för att sedan komma in på både den internationella och nordiska forskning kring unga transpersoner i utbildningskontexten, både utifrån lärares och elevers perspektiv.

2.1 Osynliggörandet av transpersoner

När de kommer till frågor om jämställdhet och hbtq+rättigheter har Sverige och de andra nordiska länderna ofta framställts som väldigt progressiva samhällen och är rankade bland de högsta i Europa angående lagligt skydd för könsidentitet och sexuella minoriteter (Kjaran & Lehtonen, 2020:15). Det är dock viktigt att förstå hur dessa progressiva lagar och debatter sker mot en kontext där transpersoner, ickebinära och genderqueers systematiskt osynliggjorts, exkluderats och förföljts. Transpersoner är inte något nytt även om det kan uppfattas som det på grund av den uppmärksamhet på transpersoner som nu finns i dagens samhälle, utan det har bland annat att göra med det systematiska osynliggörandet i historieskrivningen (Rydström, 2008).

Genom att undersöka olika berättelser om queer- och transpersoners motståndsrörelser i USA under mitten av 1900-talet visar Che Gossett (2013) hur det i dagens nyliberala samhälle skapas homonormativa narrativ av queer- och transhistoria där vissa kroppar utrensas som socialt oönskade (t.ex. transpersoner, gender-non conforming, icke-vita, sexarbetare) för att andra kroppar (vita cis-homosexuella) ska upprätthålla social respektabilitet och rättigheter som heterosexuella besitter. Gossett visar, med hjälp av Derridas teori om arkivets våld, hur historieskrivningen om Stonewallupproret osynliggör transpersoner, genderqueer och icke-vita kroppars existens, både innan och efter upproret, och legitimerar istället den vita homonormativa historien (Gossett, 2013:581-585). Gossett redogör för både ahistoriska beskrivningar och helt uttraderade historiska händelser av transpersoners, genderqueers och icke-vita personers motstånd vilket är ett exempel på arkivets våld då vissa former av bevis och dokumentation privilegieras i arkiveringsprocessen. Genom det sociala minnet som arkivets våld skapar osynliggörs även det våld som trans-och queerpersoner dagligen utsätts för genom att det behandlas som en olycklig dåtid (ibid:588). Arkivets våld skapar också en

vit homonormativ historia av queert motstånd som har utrensat de socialt oönskade kropparna för att bevaras i statens arkiv och användas för specifika politiska syften som inkluderar vissa och samtidigt exkluderar andra kroppar (ibid:581-585). Men det är inte endast av staten som osynliggörandet av trans- och queerpersoner skett utan även av delar av det som idag ingår i hbtq+rörelsen. Susan Stryker (2008) visar hur gay- och lesbiskarörelsen i USA under 1990-talet på olika sätt exkluderade trans- och ickebinära personer exempelvis genom att argumentera för att deras utmaningar låg utanför gays och lesbiskas politiska rörelse. Därigenom skyddades privilegiet som könsnormativa homosexuella har på grund av den dominerande tvåkönsnormen och de minskade risken för ytterligare motstånd från majoritetssamhället. Vidare menar Gossett att uteslutningen av transpersoner från gay- och lesbiskarörelsen har gjort att vita homonormativa icke-trans homosexuella personer har fått ökat socialt erkännande och statligt skydd (2013:585).

2.2 Lärares (o)möjlighet att stötta transelever

Med en förståelse av den kontext som dagens debatter och progressiva lagar sker mot förflyttas fokus istället till aktuell forskning om en transinkluderande skola. Nedan följer en redogörelse för relevant tidigare forskning utifrån lärares perspektiv. Det som framkommer i flertalet studier är att det finns många olika barriärer som begränsar möjligheten för lärarna och skolorna att stötta och bekräfta transelever (Payne & Smith, 2014; Meyer & Leonardi, 2018; Frohard-Dourlent, 2016; Meyer, 2008).

I en studie av H el ene Frohard-Dourlent (2016) intervjuas skolpersonal på grund- och gymnasienivå i British Columbia i Kanada för att undersöka de diskursiva praktiker som skolpersonalen använde sig av i deras berättelser av sina erfarenheter av att bemöta trans- och gender non-conforming elever och hur dessa diskurser påverkade (o)möjligheten att stötta dessa elever. Resultatet visade att lärarna använde sig av fyra övergripande diskursiva processer: *fokus på mobbning*, *konstruktion av att vara öppen-sinnad*, *betoning på yttre systematiska hinder* och *medge komplexiteten*. Diskursen om mobbning innebar att lärare berättade att de ofta f oruts ag att transelever skulle bli utsatta för mobbning på olika sätt av sina kamrater, och blev förvånade när klasskamrater var accepterande mot transelever, vilket tyder på den hegemoniska status som diskurser om mobbning har fått. Dessutom skiljde de ofta på vuxna och elever och ansåg inte att vuxna var en del i problemet eftersom de till skillnad från eleverna kunde exempelvis motstå verbalt våld. Diskursen medför en individualisering av

våldet och ett osynliggörande av hur lärare är en del i det administrativa och institutionella våld bland annat genom sin tystnad och felkönande av elever. Även diskursen om att *konstruera sig som öppensinnad och betona de yttre systematiska hindren* (t.ex. könsmarkeringar på klasslistor, diplom) medför att en missar att erkänna de heteronormativa maktsystem som finns i skolan som möjliggör mobbning och lärares dagliga val att antingen normalisera och bekräfta dessa system eller ifrågasätta dem. Vid några få tillfällen medgav lärarna deras *komplexitet* i maktsystemen genom att berätta om en förändrad syn på deras roll i att reproducera heteronormativitet och könskonformitet. Dock menar Frohard-Dourlent att de flesta diskurser som finns tillgängliga för lärare att begripliggöra sina erfarenheter minimerar möjligheten för självreflexivitet och förändring.

I en annan studie av Elizabeth J. Meyer (2008) analyseras de externa och interna barriärer eller drivkrafter bakom lärares ingripande vid könsbaserade trakasserier, det vill säga beteenden som reproducerar heteronormativitet och tvåkönsnormen. Resultatet visar att några av de externa barriärerna är: brist på administrativt stöd, brist på utbildning på området och rädsla för backlash från föräldrar och negativa ”community responses” (reaktioner från lokala invånare). I ytterligare en annan artikel skriven av Elizabeth J. Meyer et al. (2016) undersöks vilka barriärer och vilket stöd som finns för lärare för att skapa skolmiljöer som bekräftar transelever och gender-creative elever.³ De identifierade sju olika barriärer, exempelvis att icke-heterosexuella lärare ofta framställs och förväntas vara experter på transelevs erfarenheter oavsett faktiskt utbildning kring ämnet, benägenheten att använda transelever som offerlamm i ens pedagogik (offra transelevs rätt till privatliv för att uppmärksamma dessa frågor) och, i likhet med föregående studie, balansgången mellan att navigera i komplexa frågor samtidigt som man har väldigt lite träning och institutionellt stöd. Ett av de stöd som lärarna uttryckte var när transelever själva utbildade och informerade elever och lärare runtomkring dem.

2.3 Elever i en cis- och heteronormativ skolmiljö

När det kommer till forskning utifrån elevers egna perspektiv framkommer det mycket ofta att det finns en institutionaliserad cis-normativitet i skolan som bidrar till en exkluderande

---

³ Gender-creative är ett begrepp som beskriver en person vars beteende inte matchar de stereotyper för de kön de tilldelades när de föddes (Elizabeth J. Meyer et al., 2016).

skolmiljö för transelever (Bower-Brown et al., 2021; Cederved et al., 2021; Kjaran & Kristinsdóttir, 2015).

En svensk studie skriven av Cederved et al. (2021) undersöker hur hbtq+elever i årskurs nio upplever att de inkluderas i skolan. Studien visar hur hbtq+elever möter flera svårigheter, både från lärare och andra elever, i relation till sitt identitetsskapande i en cis- och heteronormativ skolmiljö. Resultatet beskrevs genom tre teman: att navigera i skolan mellan vänner och mobbare, vuxna i skolan stöttade både inkludering och exkludering av jämnåriga, förståelser av icke-heterosexualitet och icke-binäritet som lärarprojekt. Eleverna upplevde det som en balansgång att navigera i både deras egna utforskande av könsidentitet och sexuell orientering och samtidigt de heterosexuella normer som existerar i skolan, vilket skapade en spänning mellan att känna sig exkluderad och inkluderad bland sina jämnåriga. Det visade sig också att lärarna både kunde reproducera en känsla av exkludering och inkludering beroende på hur de valde att agera, eller inte, vid exkluderande beteende av jämnåriga. Detta var även fallet vid de hbtq+projekt som lärarna höll i som kunde skapa både en känsla av inkludering och exkludering, men överlag tyckte eleverna att hbtq+frågor behövdes behandlas ännu mer i skolan.

Ytterligare en studie som utgår från elevernas perspektiv är Kjaran och Jóhannessons (2015) studie i den isländska kontexten där de undersöker hur olika utrymmen på två gymnasieskolor konstrueras genom diskursen om heterosexualitet och hegemoniska könsuttryck. Resultatet visade i likt med den föregående studien att de utrymmen som de observerade, exempelvis klassrummet, både inkluderade och exkluderade hbtq+elever och andra elever som var normbrytande. Samma utrymmen blev också en plats för olika queera aktiviteter där andra diskurser kunde uppstå som störde den dominerande diskursen om heterosexualitet och normativitet. Kjaran och Kristinsdóttir (2015) visar också att de gymnasieelever de intervjuade upplevde alla en heteronormativ diskurs och kände sig inte helt respekterade i skolan. De påtalade osynliggörandet av hbtq+personer i exempelvis läroböcker, kursinnehåll, undervisningspraktiker och i skolmiljön. Dessutom visade resultatet på hur hbtq+elever och andra normbrytande elever konstruerades som konstiga och avvikande från normen.

3. Teori

Den teoretiska utgångspunkten för studien är queerteori utifrån Judith Butler och nedan kommer centrala tankegångar och begrepp att redogöras och diskuteras. Diskurser om kön och genus är viktiga för att kunna förstå hur transelever bemöts och varför tidigare forskning visar på att de blir bemötta både på ett inkluderande men framförallt på ett exkluderande sätt. Det möjliggör alltså en förståelse av vad det exkluderande eller inkluderande beteendet grundar sig på och resulterar i. Dessa begrepp kommer användas för att tolka de utmaningar och framgångsfaktorer som lärarna berättar om, det vill säga vad är det som gör dem till utmaningar respektive framgångsfaktorer.

3.1 Kön och genus

Judith Butler är en av de mest inflytelserika queerteoretikerna i modern tid och har myntat ett antal viktiga begrepp som är relevanta och användbara för studiens syfte. Ett av dessa viktiga begrepp är *genus*, men innan det kan diskuteras behöver relationen mellan kön och genus förklaras. I boken *Genustrubbel* bryter Butler ner den outtalade premissen inom feminismen, som bygger på en heterosexistisk fördom, att distinktionen mellan biologiskt kön och genus är den att den första är primär och naturligt given och den senare är sekundär och socialt konstruerat (Butler, 2007). Det tas även för givet att könen, kvinna och man, står i en binär relation till varandra och att genuskonstruktionerna feminint och maskulint följer på detta kön samt att de begär varandra. Butler genomför sin analys genom en kritisk genealogi, alltså ett synliggörande av vad som förefaller vara begreppens sanning genom en historisk kartläggning av de ideologiska och politiska kontexter som begreppen skrivits fram i samt visa på föränderligheten i begreppens förståelse genom olika tider (Butler, 2007:8).

Butler visar att den förgivettagna skillnaden mellan det biologiska könet och det konstruerade genus egentligen inte är någon skillnad alls (2007:56-59). Hon menar att en kropp inte kan ha någon beteckningsbar existens innan det markerats med genus, alltså innan den redan har fått en kulturell innebörd. Därför blir könet till i samma diskursiva produktionsapparat som betecknas av och skapar det vi kallar genus och som producerar och befäster kön som något orubbligt och fördiskursivt som kulturen och genus i sin tur verkar på. Genom framställningen av en fördiskursiv sfär kan könets stabilitet och binära ram säkras på ett effektivt sätt samtidigt som den döljer just denna diskursiva produktion. Men vad är då genus enligt Butler? Och hur och var konstrueras genus?

3.2 Performativitet och begriplighetsmatrisen

Genus är performativt, ett handlande som ständigt upprepas (Butler, 2007:184-185). Butler argumenterar för att det inte finns något subjekt före handlingen utan att handlingen i sig konstituerar den identiteten (2007:77-78). Eftersom kön inte ger upphov till genus behöver inte exempelvis ”man” vara den kulturella tolkningen av manskroppen och genus behöver inte förhålla sig till den binära ramen utan det kan kulturellt tolkas på flera sätt, alltså flera olika genus. Men inom denna diskursiva produktionsapparat, som skapar ett fördiskursivt kön, skapas också vissa genus som begripliga utifrån en matris för koherenta genusformer. Exempelvis för att ett nyfött barn ska bli begripligt som mänskligt förefaller det att den måste genusmarkeras så fort den föds i enlighet med igenkännliga mönster för genusbegriplighet (pojke eller flicka). Men genus ska inte uppfattas som en förutbestämd uppsättning kulturella lagar varpå passiva kroppar inte kan undgå att följa dessa. Utan genus är en skör identitet som är föränderlig men som med tiden skapar, genom kroppsliga rörelser och stilar, en stiliserad upprepning av handlingar som utkristalliseras och ses som en naturlig form av varande (2007:218-219). Med andra ord är det genom ett antal återkommande handlingar som hela tiden fortgår som vissa genusformer självnaturaliserar sig och ger sken av att vara rimliga och skapar därmed normer inom ett tvingande system som regleras med olika sociala medel. För att tydliggöra detta talar Butler om den heterosexuella matrisen, en form av begriplighetsmatris. Den innehåller ett visst samband mellan kön, genus, begär och sexuellt beteende på så sätt att en kvinna blir begriplig när hon uttrycker femininitet och har ett heterosexuellt begär och en man blir begriplig när han uttrycker maskulinitet och har ett heterosexuellt begär (2007:68,236). Därför visar tidigare forskning, idag och genom historien, att de som inte manifesterar sitt genus enligt denna koherens inom kulturens regulativa system, det vill säga där ett stabilt genus inte följs på ett stabilt kön (maskulinitet som uttryck för man och femininitet som uttryck för kvinna) eller där begärets handlingar inte följer på kön eller genus, blir obegripliga och straffas exempelvis genom exkludering, våld och osynliggörande (Gossett, 2013; Styrker, 2008). Vidare är *cis-normativ* ett begrepp som symboliserar den koherens mellan kön och genus i Butlers begriplighetsmatris (Enke, 2013) och begreppet kommer också användas framöver i uppsatsen.

Butler har dock blivit kritiserad av flertalet kritiker däribland Cathy J. Cohen (1997) som menar att Butlers strävan att ha en mer flytande förståelse av sexualitet, och därmed dekonstruera sexuella kategorier, kommer med ett visst klassprivilegium. Cohen argumenterar för att för vissa personer som lever i intersektionen av flertalet förtryck inte har ”råd” att

destabilisera de kategorierna eftersom deras överlevnad ibland kan vara avgörande av att de har den fysiska och emotionella trygghet som stabila kön- och sexualitetskategorier kan ge. Butler förbiser alltså att genus är intersektionellt, alltså hur olika maktordningar påverkar varandra (Lykke, 2003). Även Sandy Stone (1992) lyfter kritik mot *Genustrubbels* alltför diskursiva förståelse av kön och kroppen och menar att för många transpersoner är kön också något verkligt materiellt och inneboende⁴. Dessa kritiska aspekter som lyfts här anser jag är ett tecken på att Butler kan bli för abstrakt och misslyckas till viss del att visa komplexiteten i konkreta vardagliga situationer. Därför behövs det en annan teori som kan konkretisera Butlers begriplighetsmatris och diskursen om genus för att förstå den kultur som skapas i klassrummen på skolan och hur det kommer i uttryck på en mellanmännisklig nivå, vilket är vad lärarnas erfarenheter baseras på.

3.3 Gränsdragningar i praktiken

För att konkretisera Butlers begreppslighetsmatris används Mary Douglas teori om gränsdragningar som hon diskuterar om i boken *Purity and Danger* (1966). Douglas undersöker olika religioners och kulturers förståelse och ritualer kopplade till renhet och smuts för att visa på hur de hänger ihop med en strävan att organisera omgivningen (Douglas, 1997). Douglas menar att vårt beteende i samband med renhet och smuts inte har någonting med rädsla för sjukdomar att göra, utan att det snarare handlar om att smuts kränker den begreppsliga ordningen vilket innebär att det har skett en överträdelse (Douglas, 1997:10). Något har gått över en gräns och hamnat i fel kulturell kategori, och genom att avlägsna det som anses smutsigt bidrar man till att upprätthålla en viss harmoni och ordning. Butlers idé om genusformer som skapas genom normativa diskurser om genus, alltså man och kvinna, kan översättas till Douglas kulturellt skapade kategorier. När personer bryter koherensen inom begriplighetsmatrisen så kränks den begreppsliga ordningen, en gräns har överridits och disharmoni anses ha uppstått.

Douglas menar att vissa av våra beteenden kring renhet är liknelser för att uttrycka en allmän syn på samhällsordningen och genom att studera dessa får man syn på symbolsystem (1997:12-13). Människor ägnar sig åt mentalt mönsterskapande för att skapa sig en stabil värld i ett kaos av växlande intryck (ibid:57-62). För att relatera detta till Butler så görs aldrig

---

⁴ För att läsa Butlers svar på denna kritik, se *Bodies that matter* (1993)

det mentala mönsterskapandet avskilt från ens kulturella kontext, utan sker i relation till de normativa diskurser som styr genus och som skapas ur vår kulturella kontext. Man skapar mönster för igenkännbara former, exempelvis genusformer, och lär sig dess beteckning och desto mer erfarenheter som lagras, som överensstämmer med det förutvarande, desto mer litar vi på vårt system med beteckningar. Douglas menar att i grunden så lever människor i en oordnad upplevelse, men genom att överdriva skillnader mellan exempelvis yttre och inre, kvinnligt och manligt eller död och levande, kan vi genom våra föreställningar om renhet, avskiljande och gränser systematisera våra upplevelser så att en ordning kan skapas (ibid:13). Det är endast genom att tydligt definierade sociala eller kosmiska gränslinjer skapas som orenande och fara uppstår, det vill säga tvetydigheter som korsar gränser eller som vägrar låta sig inordnas (ibid:162). Vidare skriver Douglas att människor kan reflektera över och revidera sitt personliga klassificeringssystem så att disharmoniska signaler kan accepteras, men de kräver att strukturen hos föreställningarna modifieras (ibid:57). För att använda Butlers begrepp så behöver begriplighetsmatrisens gränser förflyttas eller ändras för att människor som överträder gränserna eller lever bortom de binära genusformerna såsom transpersoner och ickebinära, ska kunna accepteras och inkluderas.

Douglas arbete om gränsdragningar blir mycket användbart för att operationalisera Butlers teori och förstå hur den uttrycks i mellanmänskliga interaktioner. Butler visar hur de diskurser om genus, som redogörs för ovan, verkar genom kulturen och genom normer vilket i praktiken innebär att det kommer finnas olika gränsdragningar för vad som anses normalt och begripligt och vad som inte anses vara det. Fastän Butler inte själv använder ordet gränsdragning ingår det i hennes beskrivning av begriplighetsmatrisen, och när denna koherens bryts har det skett en form av överträdelse. Genom dessa diskurser lär vi oss gränserna för exempelvis uttryck, stil och kropp i relation till genus. Som tidigare nämnt är diskurser om genus viktiga för att hjälpa oss förstå hur och varför transelever bemöts på ett visst sätt, men för att vi ska kunna förstå vad som händer i praktiken, i klassrummen, så kan vi titta på de kulturella gränser som begripliggör denna matris. Avslutningsvis är det begreppen begriplighetsmatris, gränsdragningar och genusformer som kommer vara fokus i analysen och är därför viktiga att ta med sig från detta avsnitt.

4. Metod

4.1 Fenomenologisk ansats

Fenomenologisk forskning undersöker personers levda erfarenhet av ett visst fenomen för att hitta den gemensamma upplevelsen av fenomenet och detta görs genom insamling av personliga berättelser av vad och hur de har upplevt fenomenet (Creswell & Poth, 2017:75). Denna studie är intresserad av lärares egna upplevelser av möten med transelever i skolan, vilket är viktigt att undersöka och förstå för att få en djupare förståelse av transelevers skolmiljö och kunna skapa bättre förutsättningar för en transinkluderande skolgång. För att göra detta är det av vikt att lärares gemensamma upplevelser undersöks och förstås, vilket är varför studien använder ett fenomenologiskt tillvägagångssätt. Vidare är fenomenologin intresserad av den sociala verklighetskonstruktionen och några av dess viktigaste kärnpunkter är att betrakta människor som ”agenter” och att tolkningar av verkligheten är kollektiva (Denscombe, 2018:189-190). Med ”agenter” menas att människor aktivt tolkar och ordnar sina erfarenheter och förstår världen genom dessa handlingar och tolkningar. Kollektiva tolkningar av verkligheten innebär att en verklighet inte är unik för enskilda individer, utan delas av grupper och samhällen. Däremot framhäver fenomenologin också möjligheten av multipla verkligheter och menar att även om verkligheten delas i viss utsträckning varierar den också beroende på tidpunkt och omständigheter och att multipla verkligheter måste erkännas som giltiga i sig (ibid.). En fördel med att utgå från fenomenologisk ansats är att det erbjuder möjligheten att redogöra för komplexa företeelser, i och med att man samlar in beskrivningar som är mycket detaljerade och som återspeglar den sociala världens komplexitet. Det hade också fungerat att ha exempelvis ett etnografiskt tillvägagångssätt där man istället skulle undersöka den delade kulturen som skapas i klassrummet som påverkar hur man bemöter transelever. Det hade fortfarande gett kunskap om vad lärarna anser fungerar bra respektive dåligt. Men fokus hade legat på den specifika kontexten, klassrummet, och hur det skapas en viss kultur där vilket innebär att även eleverna hade varit forskningsobjekt (Creswell & Poth, 2017:90). Dock hade en etnografisk metod medfört en del problematik, exempelvis att forskaren ofta måste spendera en lång tid på fältet för att kunna säga något om fenomenet vilket inte hade varit möjligt inom tidsramen för denna uppsats. Dessutom finns det en viss etisk problematik i genomförandet av observationer, som kommer diskuteras senare i detta avsnitt.

Ett viktigt koncept inom fenomenologin är epoché som innebär att forskaren ska sätta sina egna erfarenheter och förutfattade meningar av fenomenet inom parantes för att kunna presentera det gemensamma i erfarenheterna av fenomenet på ett troget sätt i relation till informanternas erfarenheter (Creswell & Poth, 2017:78). Forskaren är alltid en del av den sociala värld hen undersöker och gör också tolkningar av verkligheten som påverkas av ens erfarenheter. Det viktiga är inte att helt åsidosätta sina antaganden, om det ens är möjligt, utan att vara medveten om sin egen position i relation till det som studeras och synliggöra sina erfarenheter och antaganden för att minimera dess inverkan (Denscombe, 2018:192). Jag är en del av hbtq+community:t och känner personer som har erfarenhet av skolan som transperson och deras erfarenheter påverkar mina antaganden om hur skolmiljön är för transelever. Dessutom har jag antaganden baserat på den tidigare forskning och teorier kring fenomenet som har visat på en cis- och heteronormativitet i skolmiljön. Genom att jag medvetandegör de erfarenheter jag har av fenomenet minskar jag risken att de påverkar mina tolkningar av det material jag insamlar. Rent praktiskt har jag under projektets gång antecknat erfarenheter och de idéer och tolkningar kopplat till dem för att synliggöra dem och citera dem. Genom att jag citerar mina antaganden så varken hävdar eller förnekar jag påståendena, men jag gör en medveten ansträngning att inte förlita mig på dessa antaganden om hur verkligheten ser ut (Overgaard, 2015).

4.2 Intervju som metod

Semistrukturerade intervjuer valdes som metod för datainsamling eftersom intervjuer kan ge en djup inblick och förståelse för informanternas erfarenheter och resonemang (Denscombe, 2018:193). Intervjuer är lämpliga att använda när syftet är att förstå ett fenomen på djupet och dess komplexitet (ibid:268). Anledningen till att semistrukturerade intervjuer valdes var för att jag ville att intervjupersonen skulle styra intervjun genom att ta upp det hen tycker är viktigt och få utveckla och tala mer utförligt kring det, vilket är en grundtanke i fenomenologin. Däremot ville jag också ha en ram för vad jag ville ta upp med informanterna för att behandla frågor som de kanske inte själva först pratade om. Därför användes en intervjuguide⁵ där jag började med en allmän fråga och sen mer specifika frågor. På så sätt kunde jag utveckla och ändra frågor längs intervjun och projektets gång för att följa upp ämnen som verkade vara viktiga för intervjupersonerna. En annan metod som hade kunnat användas för att svara på syfte och frågeställningar är observationer. Likväl som med

---

⁵ Se bilaga 1.

intervjuer är det en bra metod för att hantera komplexa sociala verkligheter eftersom man får stora insikter i sociala processer (Denscombe, 2018:317). Däremot hade det inneburit vissa etiska problem. Olika transelever är olika öppna med deras identitet, vissa kanske bara berättar för lärare, andra kanske berättar för hela klassen eller skolan men inte för familjen. Min närvaro på fältet skulle kunna riskera att dessa elevers identitet avslöjas för utomstående, vilket inte skulle vara etiskt försvarbart (ibid:131).

Alla intervjuer varade mellan 30-70 minuter och sex av de sju intervjuerna genomfördes med ett fysiskt möte medan en genomfördes digitalt. Alla intervjuer spelades in på en mobil och transkriberades därefter. Vidare innefattar intervju som metod också begränsningar och utmaningar. Intervjun är alltid beroende av den kontext den genomförs i, exempelvis den specifika platsen och tiden (Denscombe, 2018:281). För att intervjupersonen skulle känna sig så bekväm som möjligt och därmed vara mer villig att berätta personliga erfarenheter och känslor, fick informanterna själva välja tid och plats. En annan begränsning är intervjuareffekten, det vill säga hur min identitet påverkar informanternas villighet att delge sina ärliga erfarenheter och tankar (Denscombe, 2018:277-278). För att minska problematiken i att informanter svarar som de tror att forskaren förväntar sig av dem fick informanterna endast kortfattat och generell information kring studien⁶ och om mig som person (ibid.). Det vill säga jag intog en passiv och neutral hållning och berättade inte om min egen relation till det forskade fenomenet.

4.3 Urval

För att kunna besvara studiens syfte och frågeställning användes ett målstyrt urval där två kriterier tillämpades (Creswell & Poth, 2017:157-159). Det första var att informanterna skulle arbeta som lärare på antingen grundskolenivå eller gymnasienivå och det andra var att de skulle ha erfarenhet av att möta transelever i skolan. För att hitta informanter så effektivt som möjligt användes först en gate-keeper, alltså en person som tack vare sin position kan ge tillgång till informanter (Eldèn, 2020:79). En kommunanställd som arbetade med frågor om sex- och samlevnad på en övergripande nivå användes för att finna tre informanter. Därefter användes snöbollsurval, där informanterna tipsade om andra relevanta informanter, vilket genererade tre informanter till. Slutligen användes ytterligare en gate-keeper, som var en lärare jag kände personligen, som tipsade om en informant till.

---

⁶ Se bilaga 2.

Urvalets antal bestämdes utifrån ett kumulativt tillvägagångssätt och efter att sju personer intervjuats kom det inte fram något nytt som kunde bidra till analysen (Denscombe, 2018:78). Anledningen till att flera urvalsmetoder användes var för att det var svårt att finna informanter som hade tid, relevant erfarenhet och vilja att medverka. Möjligtvis kan detta bero dels på att det inte finns ett enkelt strategiskt sätt att finna lärare med erfarenhet av transelever och dels att de som har erfarenhet kan vara tveksamma att medverka på grund av ämnets uppmärksamhet i media och en rädsla för att säga ”fel”. Genom att använda flera urvalsmetoder bidrog det också till att en större variation i urvalet kunde nås. Informanterna arbetar i fyra olika kommuner och på fem olika skolor och har erfarenheter från antingen mellanstadiet, högstadiet eller gymnasiet. De är i åldrarna 40-60 år och majoriteten har arbetat i ungefär 20 år som lärare med undantag för ett fåtal som har arbetat ungefär 5 år. Dessutom finns en bred variation i deras undervisningsämnen.

4.4 Analys

För att analysera allt material transkriberades först alla intervjuer. Sedan påbörjades en noggrann läsning av varje intervju där öppen kodning tillämpades, alltså där jag bröt ner texten i mindre enheter bestående av exempelvis enstaka fraser, meningar eller stycken och gav dem deskriptiva koder (Back & Berterö, 2019:170-172). Exempel på sådana koder är *utbildning* och *stöttande klasskompisar*. Parallellt under datainsamlingen, kodning och analysen skrev jag också *memos*, det vill säga korta analytiska idéer och tankar som dyker upp under processens gång och som har varit viktiga att skriva ner för att de inte ska glömmas (Thornberg & Frykedal, 2019:64). Exempelvis efter varje intervju skrev jag ner spontana tankar utifrån det som uppkom i intervjun och redan där började mitt analysarbete. Efter den öppna kodningen läses alla intervjuer återigen ett flertal gånger, för att identifiera olika gemensamma teman och relatera intervjuerna till varandra för att finna ett mönster mellan dem. Koder reducerades för att finna de mest återkommande teman som var mest relevanta för frågeställningarna.⁷ Därefter sammanfogas dessa teman i kluster av överordnade teman som slutligen identifierades till fyra olika, som i sin tur indelades i framgångsfaktorer och utmaningar. Dessa teman är: 1. Kulturell förändring; 2. Organisatoriskt stöd; 3. Andras bemötande och; 4. Eget bemötande.

---

⁷ Se bilaga 3 för kodbok.

4.5 Etik

Det är Vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom samhällsvetenskaplig forskning som har väglett studien, alltså informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002). Varje informant fick ett informationsbrev⁸ där det stod vad studien handlade om, att det är frivilligt att medverka och att de kunde när som helst välja att hoppa av samt att materialet kommer anonymiseras. Samtyckte till medverkande och till att bli inspelade hämtades både innan och under intervjuerna, både skriftligt och muntligt. Alla insamlade uppgifter om enskilda personer används endast för forskningsändamål och för att säkerställa att inga utomstående kunde få tag på materialet lades alla inspelade intervjuer på en extern USB-enhet. Vidare medför de urvalsmetoder som används vissa etiska överväganden. Exempelvis kan en gate-keeper påverka vilka informanter man får tillgång till vilket kan resultera i att vissa grupper utesluts medan andra kommer till tals. Både gate-keeper och snöbollsurvalet har problematiken att de deltagande individerna känner till varandra och därför kan äventyra konfidentialiteten, alltså att inga obehöriga får del av uppgifter som lämnats i förtroende (Eldén, 2020:130). För att minska risken för identifikation av deltagande i studien användes olika urvalsmetoder för att kunna inkludera olika skolor och kommuner vilket gör det svårare för de inblandade att identifiera varandra (Eldén, 2020:134). För att kunna säkerställa informanternas konfidentialitet har information såsom namn, kön och specifika händelser som kan avslöja informantens identitet ändrats. Namnen som tilldelats intervjupersonerna är Patrick, Annika, Johanna, Sigrid, Krister, Thomas och Anna.

5. Resultat och analys

Resultatet utgörs av två teman, Framgångsfaktorer och Utmaningar, med två empiriska teman var: Kulturell förändring och Organisatoriskt stöd respektive Andras bemötande och Eget bemötande. Ett viktigt fynd i empirin är att det genomgående är en mycket positiv bild av skolan som lyfts och att fler framgångsfaktorer nämns än utmaningar. Nedan kommer de mest centrala framgångsfaktorerna och utmaningarna att presenteras och analyseras.

---

⁸ Se bilaga 2.

5.1 Framgångsfaktorer

5.1.1 Kulturell förändring

En central framgångsfaktor som anses ha bidragit mycket till varför lärarna upplever att skolan lyckas bra med att bemöta transelever är den kulturella förändring som de menar har skett över tid. I intervjuerna framgår att framförallt de senaste tio åren har varit betydande för hur skolan har blivit mer inkluderande och trygg för transelever och de talar om en förändrad syn i samhället. Det framkommer att det dels finns en större acceptans och synliggörande av hbtq+personer i samhället och dels att fler vågar vara öppet transelever i skolan. Flertalet lärare påpekar att eleverna är väldigt inkluderande och stöttande mot sina klasskamrater som är transelever och de upplever att det beror på att de har vuxit upp med en annan världsbild, som Johanna respektive Annika berättar:

"[...]att de generationerna som växer upp nu de har en helt annan inkluderande omvärldsbild än vad till exempel jag hade som växte upp på 80-talet. Inte för att jag skulle kalla mig exkluderande men jag tror att det är ett helt annat tänkande nuförtiden."

"Men jag tror att framöver blir det bara bättre och bättre de unga barnen som växer upp och ser det [att vara trans] som inget konstigt. Så tror jag att det blir naturligt mer och mer, det tror jag."

Att eleverna växt upp med "annan inkluderande omvärldsbild" och "ser det som inget konstigt" är uttryck för att de kulturella gränser för vad som är begripliga genusformer, det vill säga de kulturella kategorier vårt mentala mönsterbildande skapar, har förflyttats. I och med att dessa elever till stor del har växt upp under tio år i en kulturell kontext med stora samhälleliga förändringar, i form av mer synliggörande av hbtq+frågor och större acceptans, medför det att de skapar en annan mental mönsterbildning där gränserna för vad kön är och för vad som är manligt och kvinnligt blivit mer diffusa. De förstår sig själva och varandra utifrån kön och genus på andra sätt än lärarna upplever att de vuxit upp med.

"Och det finns på alla håll och kanter, de som identifierar sig som pojkar från början och vandrar till att bli kvinnor, de som vandrar åt precis motsatt håll, de som går fram och tillbaka, dem som känner att jag kanske inte är nåt eller." - Patrick

Citatet ovan är ett exempel på att olika genusformer uttrycks i skolan, både binära transelever och ickebinära. Eftersom eleverna är aktörer och performativt konstituerar olika genusformer som bryter mot den traditionella begriplighetsmatrisens koherens, är de också aktiva i att normalisera andra genusformer i skolans kontext. Men det är inte bara elever som påverkas av den kulturella kontext som vi lever i, utan även lärarna påverkas av dessa samhälleliga förändringar. Nästan alla intervjuade upplevde att problemen som finns i bemötande av transelever inte ligger hos lärarna och en genomgående uppfattning var att ingen lärare tycker det är något konstigt.

”Nej alla var ju väldigt så öppna och det ingenting med det liksom och alla behandlade ju som han och hade bytt namn och så ju. Så de va inget konstigt liksom.” - Annika

”Men jag har nog ingen kollega som höjer på ögonbrynet över att nån har en annan könstillhörighet eller sexuell läggning... de upplever jag inte.” - Patrick

Att transelever inte upplevs som något konstigt innebär att även lärare bidrar till att de normer som institutionaliseras i klassrummen är positiva för en transinkluderande kultur på skolan. Fastän nästan inga lärare tycker det är konstigt, så framkommer det att för många av dem har deras första möte med en transelev inträffat under de senaste åren och därför upplevde dem också att de eftersökte mer kunskap och förståelse om transpersoner. Lärarnas erfarenheter visar på hur diskurser om genus är kontextuella och förändras över tid (se Butler, 2007). Det visar också hur gränserna för deras egna mentala kulturella kategorier börjar förändras både på grund av den större samhälleliga genusordningen, diskursen om genus, men också på grund av lärdomar och påtryckningar av eleverna. Många lärare berättade att de ofta lärt sig mycket, genom att möta transelever, men även av icke-transelever, som berättar och manifesterar genus på andra sätt än i den traditionella versionen av begriplighetsmatrisen. Ett exempel som tydliggör den förändring som skett visar Krister, som har erfarenhet av att möta en transelev för 10 år sedan, genom att berätta om hur kollegorna tog emot det då:

”Men vad ska vi säga det var väl en fyra lärare på skolan, totalt som tyckte att, usch vad är det här för trams. Där var väl en två, tre till som ja vi får väl ändra oss men herregud vad ska de här vara bra för attityden.”

Uttryck som ”trams” och ”vad ska det här vara bra för” visar på hur transeleven blir obegriplig för lärarna eftersom de cis-normativa gränserna som begriplighetsmatrisen vilar på har överträtts. Det vill säga när en elev som tilldelats könet pojke inte manifesterar sitt genus utifrån maskulinitet utan bryter den cis-normativa gränsen genom att exempelvis byta namn, pronomen eller könsuttryck uppfattas det, som citatet ovan visar, som något konstigt och onormalt. Det är en stor kontrast till situationen som lärarna vittnar om idag där en elev kan korsa samma cis-normativa gränsdragningar utan att det uppfattas som konstigt eller tramsigt, vilket betyder att dessa gränsdragningarna har blivit mindre betydelsefulla.

5.1.2 Organisatoriskt stöd

Ytterligare ett centralt tema i lärarnas berättelser av hur skolan lyckas att bemöta transelever är med hjälp av det organisatoriska stöd som de får, där ett av det mest betydande stödet var genom elevhälsoteamets resurser såsom kuratorer, skolpsykologer, skolsjuksköterskor och specialpedagoger. En anledning till varför man ansåg att dessa resurser var en viktig faktor för en transinkluderande skolmiljö var för att de ofta hade mer kompetens inom frågor som rörde värdegrunden överlag men också mer specifikt transpersoners situation. Flera positiva följder kom genom ett bra samspel mellan lärarna och elevhälsoteamet, dels kunde lärarna få stöd och hjälp i frågor de kände de hade mindre kompetens i och dels kunde eleverna vända sig direkt till dessa resurser för stöd och hjälp vilket också avlastar lärarna. Dessutom framkom det i flertalet intervjuer att elevhälsoteamets resurser arbetade aktivt i klasserna och utbildade elever, och indirekt lärarna, som Anna uttrycker:

”[...]och jag tycker att fler i elevhälsoteamet också har gått in och jobbat i våra klasser aktivt, med både den frågan som du skriver och intervjuar om men också andra värdegrundsfrågor och det betyder jättemycket. [...]För det är inte självklart för att du har gått en lärarutbildning att du liksom kan hantera och göra bra.. och alla 40 [lärare] behöver inte vara experter men det viktiga är att det märks och att det känns för våra elever att detta är viktigt och det finns på vår skola och du ska känna att du har människor att prata med, kompisar, olika vuxna.”

Anna säger att det inte är säkert att alla lärare vet hur de ska utbilda eleverna och hjälpa transeleverna på bästa sätt vilket tyder på att det finns en utmaning men att den underlättats genom att annan skolpersonal kan lyfta och stötta i dessa frågor. På så sätt blir de resurser som elevhälsoteamet har en viktig aktör, genom att både utbilda och stötta elever och stötta

lärare i deras arbete, som gör det lättare för lärarna och eleverna att hantera de cis-normativa gränsdragningar som den traditionella begriplighetsmatrisen vilar på. Det vill säga när exempelvis elever har frågor eller funderingar kring könsidentitet och hur man kan manifesteras genus, så finns det resurser för dem att få kunskap och ett språk att prata om det, bli lyssnade på och stöttade. Därmed kan de lära sig att hantera och korsa de gränser som den traditionella begriplighetsmatrisen bygger på, på ett tryggt sätt. Detta medför att de cis-normativa gränserna blir mindre betydelsefulla och det skapas en kultur, eller en genusregim (Connell, 2015:109-110), i skolan där en annan begriplighetsmatris formas som inte är cis-normativ. På så sätt skapar dem en tryggare och mer inkluderande skola för transelever.

Skolledningens agerande var också ett centralt positivt stöd och lärarna uppfattade att man fick gehör för frågor och de problem man lyfte fram togs på allvar. Dessutom upplevde man att ledningen var handlingskraftiga när kränkande eller olämpligt beteende framkom. Exempelvis berättar Thomas hur skolledningen agerade efter att han förde fram till dem att han hört hur en liten grupp kollegor pratade om en transelev där de medvetet och överdrivet sagt andra pronomen än det eleven önskade:

”Det tror jag att de tog väldigt bra, att de gick och hade samtal. För sen så har det avtagit måste jag säga. Så jag tror att de har blivit tillrättavisade på något sätt.”

Genom att medvetet säga fel pronomen försökte lärarna att reproducera och upprätthålla cis-normativa gränsdragningar i begriplighetsmatrisen. Men genom att skolledningen agerade med att ha samtal med dessa lärare, visar det på ytterligare ett sätt som skolan aktivt bidrar till att skapa en kultur där cis-normativa gränsdragningarna blir mindre betydelsefulla. Thomas upplevde att det exkluderande beteendet avtagit vilket tyder på att ledningens agerande fick effekt. Krister, som har en erfarenhet från 10 år tillbaka, berättar att skolledningen inte agerade alls när det var allmänt känt bland lärare och elever att en stor grupp lärare hade ett exkluderande beteende mot transelever, som illustrerades i föregående avsnitt. Det tyder på att det skett en förändring även i det organisatoriska stöd lärare upplever att de får. Vidare framkom det också av många lärare att en viktig aspekt i det stöd lärarna tyckte skolledningen gav dem var genom utbildningar i hbtq+frågor. Sigrid berättar varför detta är viktigt:

”[...] alla har ju inte den möjligheten eller kunskapen eller så [...] och jag tycker det är viktigt att alla.. eftersom det är mer öppet idag och att det är fler som kommer ut så tycker jag att det

är viktigt att va mer upplyst. [...] Jag tänker att ibland kan det va lätt att köra på i samma hjulspår och så tänker man inte på det, och så kan det bli tufft för den eleven i fråga. Och är man mer upplyst så tänker man på det så att det blir lätt. ”

Att lärare upplever att de blir mer upplysta och får mer kunskap om hbtq+frågor kan förstås som en framgångsfaktor för att det återigen ska bli lättare för lärarna att hantera de cis-normativa gränsdragningar som begriplighetmatrisen vilar på. Genom att införskaffa sig förståelse och kunskap kring personer som inte manifesterar sitt genus enligt den koherens begriplighetsmatrisen vilar på, blir det lättare för lärarna att kunna agera på ett inkluderande sätt och därmed skapa en kultur i klassrummet där dessa gränsdragningar blir mindre betydelsefulla. När Sigrid säger att det kan va lätt att ”köra på i samma hjulspår” som gör att det blir tufft för transeleven är det ett exempel på hur exkluderande beteende kan ske omedvetet i och med att de cis-normativa gränsdragningarna internaliseras i ens eget tänkande, ens egen mentala mönsterbildning, och riskeras därmed att normaliseras i skolan. Men genom att lärare får kunskap om begrepp och om transpersoners situation medför det att man ”tänker på det” vilket resulterar i att ens förhållningssätt förändras, vilket har kommit upp i flertalet intervjuer. Detta sker exempelvis genom att normalisera transpersoner i sitt undervisningsmaterial, inkludera mer normkritiska texter i undervisningen eller genom att använda ett mer inkluderande språk som exempelvis Johanna respektive Sigrid säger:

” Jag går ju mer och mer bort från servitör och servitris som är de två olika pronomen, eller definitioner där, utan nu är det serviceperson, serveringsperson. Använder hen mycket mer i gruppsammanhang än vad jag gjorde innan.”

”Ja men det är väl mer att man inte delar in killar och tjejer. Att det är viktigt och att inte.. att eleverna är dem. Att om man ska dela in i grupper så gör man på något annat sätt.”

I citaten blir det tydligt att de genom sitt språk konstruerar en kultur i klassrummet där fler genusformer än de binära, man och kvinna, kan existera. Detta bryter med den traditionella begriplighetsmatrisen där endast två kön som står i en binär relation till varandra blir begripliga. Detta visar på att de normer som institutionaliseras i skolan inte utgår från en binär könsförståelse utan de cis-normativa gränserna blir mer och mer diffusa vilket gör att ickebinära genusformer också erkänns. Det framkommer i intervjuerna att utbildning är en viktig framgångsfaktor, men att de också efterfrågar mer utbildning och information både till

lärare och elever eftersom att de menar att exkluderande beteende oftast grundar sig på okunskap. Även om de har många positiva erfarenheter så menar de också att det fortfarande finns utmaningar, vilket kommer redogöras för i nästa avsnitt.

Avslutningsvis lyckas skolan som institution för det mesta skapa en genusregim, alltså en lokal kultur, där begriplighetsmatrisens gränsdragningar blir mindre betydelsefulla och börjar lösas upp. De två största framgångsfaktorerna som förklarar detta enligt intervjuerna är en stor kulturell förändring av samhällets diskurs kring genus och dess begripliga genusformer, vilket påverkar de elever som växer upp i den kontexten och normaliserar andra sätt att konstituera sitt genus på, och det organisatoriska stöd som lärarna får framförallt i form av utbildning och skolpersonal med mer kompetens i frågan.

5.2 Utmaningar

Parallellt med lärarnas positiva erfarenheter som är beskrivna ovan så framkom också några centrala utmaningar och svårigheter i form av olika krockar mellan lärarnas bemötande och andras bemötande samt i form av egna svårigheter att ställa om till nya namn och pronomen.

5.2.1 Andras bemötande

I flera av intervjuerna uttrycks det att lärarna har tyckt det varit svårt att veta hur de ska agera när de möter närstående till transeleven som inte vet om eller inte tycker om att eleven är transperson. Både Patrick och Krister upplever att det är en svår balansgång i hur mycket de ska berätta för närstående och hur mycket de ska uppmana eleven att berätta själv. I nedanstående citat berättar Patrick hur han upplevde en situation där elevens ena förälder oanmäld kommit till ett möte mellan läraren och eleven där eleven ville diskutera frågor kring könsuttryck.

”Och där tycker jag det är supersvårt. För när eleven då plötsligt förvandlas till en helt annan människa, till en flicka, och jag vet att nu ska jag använda de här flicknamnet plötsligt som jag aldrig använde annars. Hur mycket ... mamman vet redan om mötet så jag kan inte förneka mötet. Vet lite grann om vad vi pratar om. Ska jag ljuga ihop någonting? Ska jag försöka uppmana min elev att berätta sanningen? Vad blir de för konsekvenser?”

Patrick upplever en osäkerhet i hur han ska agera på bästa sätt och saknar stöd för hur man ska hantera sådana situationer. Det är flera saker som uppenbarar sig här. Dels blir det tydligt

att de gränsdragningar som begriplighetsmatrisen vilar på är kontextuella, alltså gränser är relevanta i olika kontexter. I detta fall är skolan en kontext där de cis-normativa gränsdragningarna är mer diffusa och hemmet en annan kontext där de är mycket tydligare. Patricks osäkerhet visar på att det uppstår ett dilemma när dessa två kontexter möts och utmaningen är hur han ska agera. Mötet med dessa två kontexter, skolan och hemmet, blir dock bara ett problem när det finns en obalans i tycke eller vetskap. Andra intervjupersoner beskriver att en familj som har varit mycket stöttande till transeleven, och därmed lever i en kontext av liknande diffusa cis-normativa gränsdragningar som skolan, har varit mycket positivt för eleven i fråga då hen känner ett stöd från flera olika håll. Det blir också tydligt i exemplet hur läraren behöver konstituera genus på ett sätt som han vet att eleven egentligen inte är bekväm med, genom att ändra namn och pronomen, vilket skapar en tveksamhet hos honom. Dessutom blir det också tydligt i citatet att det finns en gränsdragning mellan hemmet och skolan. Hur mycket har lärarna rätt att påverka den kontexten som eleven befinner sig i hemma, genom att själv berätta eller få sin elev att berätta? Hur mycket har läraren rätt att hålla detta hemligt för familjen? Citatet visar på denna svårighet som uppstår när det blir en krock mellan olika kontexter och lärarna önskar mer utbildning i hur de ska agera.

Anna berättar om en liknande situation, fast istället för närståendes bemötande så gällde det klasskamraternas bemötande:

”Nej men det är väl också om du vet att någon är väldigt, har uttryckt på olika sätt och du har hört homofobiskt eller rasistiskt eller sexistiskt och så ska man diskutera den frågan, för det ska vi. Och då kan det kännas jättesvårt att se till nu att det lyssnas på.”

Fastän det överlag är en positiv bild av transelevens klasskamrater som lyfts i tidigare avsnitt så menar flera av intervjupersonerna att det också finns mindre grupper på skolorna som tycker det är konstigt, inte förstår och i vissa fall uttrycker sig och beter sig på ett kränkande och diskriminerande sätt mot transelever. Ofta beskrevs dessa grupper i relation till deras kultur eller religion som de har med sig från hemmet. Precis som i Patricks exempel uppstår det här en krock när två kontexter som har olika diskurser om genus möts. Alla elever lever i en kontext i hemmet som påverkar dem och ibland påverkar hur de agerar i en annan kontext exempelvis i skolan. Men det är när de cis-normativa gränsdragningarna för begriplighetsmatrisen skiljer sig mellan dessa kontexter och eleverna uttrycker eller beter sig på ett exkluderande sätt som det uppstår en svårighet. I citatet belyses hur Anna tycker att det

är svårt att veta hur hon ska agera för att bemöta det kränkande och exkluderande uttrycken som klasskamrater sagt. Hon säger också att hon ibland är rädd för att göra fel och vill göra det så bra som möjligt för transeleven. Återigen ser vi att svårigheten ligger i hur lärarna ska bemöta och agera när två kontexter krockar.

5.2.2 Eget bemötande

Ytterligare en utmaning som uppkom i intervjuerna var den egna svårigheten att vänja om till nytt namn och pronomen. Flera av lärarna berättade att de ibland sagt fel namn eller pronomen men alla var dock mycket tydliga med att påpeka att det inte är medvetet utan de vill säga rätt men att det är en vanesak och de måste vänja om språket. Exempelvis säger Annika respektive Patrick:

”Men de kan va att jag gjorde något sådant i så fall, sa hon istället för han till exempel. För det märker jag att jag kan göra så. För att vi gamla, vi är så in.. det är ju inte att vi inte vill erkänna, men det är mer som en reflex, förstår du?”

”Det händer hela tiden. Och jag menar att det är ingen av mina kollegor som gör det av illvilja, för jag tycker inte att det är någon som har något problem med det, jag upplever det inte så. Men det är en vanesak. Och det känns otroligt respektlöst. Och de tycker vi allihop. Så vi tycker det är ett problem och säger nej nej nej nu sa jag fel igen.”

Att Annika och Patrick säger att det är ”som en reflex” och ”vanesak” visar hur internaliserat normer om genus är i ens mentala mönsterbildning och hur de påverkar vårt språk. Det visar hur stark gränsdragningarna för den traditionella begriplighetsmatrisen är i relation till språket och visar att det tar tid, men är inte omöjligt, att förändra sitt personliga klassificeringssystem. I citatet så medger Patrick att, även om det inte sker medvetet, så känns det respektlöst och är ett problem. Vissa av intervjupersonerna berättar att de säger till transeleven och dess klasskamrater att de gärna får rätta dem när de säger fel, vilket många klasskamrater också gör, och det är ett sätt som lärarna försöker hantera problemet. Men för det mesta framkommer det inte några strategier för hur denna svårighet ska lösas, utan genomgående finns en idé om att alla gör fel ibland. Flera av lärarna drar liknelser till att denna svårighet uppkommer för alla former av namnbyten exempelvis byte av namn på salar eller som Sigrid berättar:

”Vissa vill bli kallad hon fast man har ett killnamn, asså.. det är väl den biten man måste försöka programmera om. Jag tänker det blir för vem som helst som gifter sig kanske och byter namn inte vet jag, att man ska programmera om. För man är så van att säga det och jag tänker att.. ja.”

Det blir tydligt i citatet att det man ska ”programmera om” är den koherens som tillskrivs ett visst pronomen och ett visst namn. Men genom denna liknelse som görs, ”för vem som helst som gifter sig”, döljer man hur den diskursiva produktionsapparaten producerar ett språk som genomsyras av att försöka legitimera en cis-normativ begriplighetsmatris där vissa namn hör ihop med ett visst genus och vissa pronomen med ett visst genus. Det lärarna behöver göra, och som det framkommer att de ofta lyckas med, är att förflytta eller göra de gränsdragningar som de internaliserat mindre betydelsefulla. Skillnaden från att byta efternamn eller salsnamn, är att där har de cis-normativa gränserna redan förflyttats så att ingen koherens måste finnas mellan ett visst namn och ett visst genus.

6. Avslutande diskussion och slutsatser

Syftet med denna studie har varit att undersöka hur grund- och gymnasieskolan lyckas och misslyckas i att bemöta transelever, vilket har belysts genom lärares egna erfarenheter av att möta transelever och vad de anser finns för framgångsfaktorer och utmaningar. I resultatet framkommer en positiv bild av skolan där de mest centrala framgångsfaktorerna beskrivs vara institutionellt och organisatoriskt stöd. Alltså den kulturella förändring som lärarna menar har skett över tid och framförallt de senaste tio åren, har hjälp att skapa en mer transinkluderande skola eftersom elever växer upp i, och lärare blir påverkade av, en kontext där de kulturella gränserna för vad som är begripliga genusformer har förflyttats. Det organisatoriska stöd, framförallt genom de resurser och utbildning som de får, bidrar i sin tur till att skapa en kultur på skolan där de cis-normativa gränsdragningarna för begriplighetsmatrisen blir mindre betydelsefulla och börjar lösas upp. Men i resultatet framkommer även att det finns utmaningar kvar. Den mest centrala svårigheten är hur lärare ska agera när det uppstår en krock mellan olika kontexter där de finns olika tycke och vetskap, det vill säga där de cis-normativa gränsdragningarna är olika starka. Dessutom lyfts den egna svårigheten till att ställa om till nya namn och pronomen. Dessa framgångsfaktorer och utmaningar som lyfts i denna studie är viktigt för alla de som arbetar inom skolans värld eller som kan påverka skolans utformning på olika sätt för att kunna skapa bättre förutsättningar för en transinkluderande skola, vilket också är en del av studiens syfte.

Mot bakgrund av den tidigare forskning och de nationella utredningarna som lyfts i inledningen är det ett mycket intressant resultat som studien visar på. Som den statliga utredning kring transpersoners villkor och situation i samhället (SOU:2017:92) tyder på finns det fortfarande en stark diskurs om genus i samhället där de cis-normativa gränsdragningarna i begriplighetsmatrisen är fortsatt starka, vilket resulterat i att en hög andel av transpersoner inte kan leva i överensstämmelse med sin könsidentitet för rädsla att bli trakasserade. Men studiens resultat tyder på att skolan lyckas skapa en genusregim som avviker till stor del från den samhälleliga genusordningen (Connell, 2015). Skolan blir en miljö där en helt annan begriplighetsmatris skapas, en som inte är cis-normativ, vilket är en av studiens viktigaste slutsats. I relation till tidigare forskning finns det både likheter och viktiga skillnader. I forskning som utgår från lärarnas perspektiv visar resultaten på att en utmaning för att kunna stötta transelever är den brist på administrativt stöd och utbildning på området. I denna studie framkommer däremot att lärarna upplever att de har mycket bra organisatoriskt stöd och utbildning, vilket delvis kan bero på det tydligare uttalade ansvaret som skolan har i Sverige. De likheter som finns, och som är en annan viktig slutsats från denna studie, är att det fortfarande finns utmaningar som istället bidrar till att det skapas en cis-normativ skolmiljö. I forskning utifrån elevernas perspektiv framkommer det att klassrummen är platser där både inkluderande och exkluderande av hbtq+elever och andra elever som var normbrytande sker. Lärarens agerande vid exkluderande beteende, som var en av svårigheterna i denna studie, beskrivs också i Cederveds et al. (2021) studie vara avgörande för om de reproducerar en känsla av exkludering och inkludering.

Avslutningsvis har denna studie bidragit till den kunskapslucka som finns nationellt om unga transpersoner i utbildningskontexten, och specifikt om vilka framgångar och motgångar det finns i hur skolan bemöter transelever. Men det behövs fortfarande mer nationell forskning. Till exempel hade de flesta av informanterna i denna studie erfarenhet av att möta binära transelever, vilket innebär att vi inte kan dra någon slutsats om det finns olika framgångar eller utmaningar i bemötande *inom* gruppen transelever exempelvis mellan binära transelever och ickebinära elever. I Lo Jatko Mührer masteruppsats (2021), som är en av få studier som bara fokuserar på ickebinära personer och inte grupperar dem med binära transpersoner, undersöks ickebinäras erfarenheter av att förkroppsliga genus samt leva och navigera i samhället. Det framkommer i studien att en ickebinär subjeksposition inte är en färdig destination en kan anlända till, utan ickebinära måste hela tiden producera och upprätthålla sin

ickebinära subjektivitet. Detta kan uttryckas exempelvis i form av att hela tiden ”komma ut” till olika personer och göra gällande ens pronomen. Studien visar även att ickebinära tolkas av andra som obegripliga i många situationer, just på grund av att de existerar bredvid hegemoniska genus. Det behövs mer forskning i utbildningskontexten för att veta hur ickebinära och andra elever *inom* gruppen transelever bemöts och det är viktig kunskap för att kunna skapa bättre förutsättningar för att *alla* transelever ska kunna gå i en trygg och inkluderande skola.

7. Referenslista

Arrhenius, Lars (2022). ”Att medvetet använda fel pronomen är diskriminering”. Göteborgsposten. <https://www.gp.se/ledare/att-medvetet-anv%C3%A4nda-fel-pronomen-%C3%A4r-diskriminering-1.65985212> (2022-05-23)

Back, Christina & Berterö, Carina (2019) Interpretativ fenomenologisk analys. I: Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red). *Handbok i kvalitativ analys*. (2019) Upplaga 3
Stockholm: Liber

Barnombudsmannen (2021). *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariationer*. Dnr: BO 2019-0271
https://www.barnombudsmannen.se/contentassets/b61bf6b4bda44ab9a5648d2a049927ca/2106trans_intersex_sammanstallning.pdf

Bower-Brown, Susie; Zadeh, Sophie & Jadv, Vasanti (2021). Binary-trans, non-binary and gender-questioning adolescents’ experiences in UK schools. *Journal of LGBT youth*, 1-19

Butler, Judith (1993). *Bodies that matter: on the discursive limits of "sex"*. New York: Routledge

Butler, Judith (2007). *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos

Cederved, Catarina, Glasdam, Stinne & Stjernswärd, Sigrid (2021). A Clash of Sexual Gender Norms and Understandings: A Qualitative Study of Homosexual, Bisexual, Transgender, and Queer Adolescents’ Experiences in Junior High Schools. *Journal of Adolescent Research* 1–27

Cohen, Cathy J. (1997). Punk, Bulldaggers, and Welfare Queens: The Radical Potential of Queer Politics?, *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies* 3:4

Connell, Raewyn & Pearse, Rebecca (2015). *Om genus*. 3., [omarb. och uppdaterade] uppl. Göteborg: Daidalos

Creswell, John W. & Poth, Cheryl N. (2017). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches*. Fourth edition Los Angeles: Sage Publications

Cwejman, Adam (2022). *Statligt tvångsspråk värre än censur*. Göteborgs-posten <https://www.gp.se/ledare/statligt-tv%C3%A5ngsspr%C3%A5k-v%C3%A4rre-%C3%A4n-censur-1.65677255> (2022-05-23)

Denscombe, Martyn (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Fjärde upplagan Lund: Studentlitteratur

Douglas, Mary (1997). *Renhet och fara: en analys av begreppen orenande och tabu*. Nora: Nya Doxa

Eldén, Sara (2020). *Forskningsetik: vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur

Enke, A. Finn (2013). The education of little cis. Cisgender and the discipline of opposing bodies. I: Stryker, Susan & Aizura, Aren Z. (red.) (2013). *The transgender studies reader 2*. 1 ed. New York: Routledge

Erlick, Eli (2018). Trans youth activism on the internet. *Frontriers: A journal of woman studies*. 39:1

Frohard-Dourlent, Hélène (2016). 'I don't care what's under your clothes': the discursive positioning of educators working with trans and gender-nonconforming students. *Sex Education*, 16:1

Gossett, Che (2013) Silhouettes of defiance: Memorializing historical sites of queer and transgender resistance in an age of neoliberal inclusivity. I: Stryker, Susan & Aizura, Aren Z. (red) (2013) *The transgender studies reader 2*. New York: Routledge

Kjaran, Jón Ingvar, & Jóhannesson, Ingólfur Asgeir (2015). Inclusion, Exclusion and the Queering of Spaces in Two Icelandic Upper Secondary Schools. *Ethnography and Education*, 10:1

Kjaran, Jón Ingvar, & Kristinsdóttir, Guðrún (2015). Schooling Sexualities and Gendered Bodies. Experiences of LGBT Students in Icelandic Upper Secondary Schools. *International Journal of Inclusive Education*, 19(9).

Kjaran, Jón Ingvar, & Lehtonen, Jukka (2020). Educational outreach work in nordic countries: Challenges, tensions and contradictions for queering schools and teaching about sexual and gender diversity. I: Francis, Dennis A; Kjaran Jòn Ingvar & Lehtonen Jukka (red) (2020) *Queer social movements and outreach work in schools: a global perspective*. Palgrave Macmillan

Lundstedt, Clas (2020). *Användandet av öönksat pronomen diskriminering enligt DO* <https://www.do.se/om-do/pressrum/aktuellt/2022/2022-02-10-anvandandet-av-oonskat-pronomen-diskriminering-enligt-do> (2022-05-15)

Lykke, Nina (2003). Intersektionalitet - ett användbart begrepp för genusforskningen. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. 24:1

Meyer, Elizabeth (2008). Gendered harassment in secondary schools: Understanding teachers' (non)interventions. *Gender and Education*, 20:6

Meyer, Elizabeth, Tilland-Stafford, Anika & Airton, Lee (2016). Transgender and gender-creative students in PK-12 schools: What we can learn from their teachers. *Teachers College Record*, 118:8

Meyer, Elixabeth & Leonardi, Bethy (2018). Teachers' professional learning to affirm transgender, non-binary, and gender-creative youth: experiences and recommendations from the field. *Sex education*, 18:4

Mührer, Lo Jatko (2021). "It's like someone makes your entire existence invalid" A study of non-binary people's experiences of embodiment and negotiating institutional lines.

[Masteruppsats] Uppsala universitet

Overgaard, Sören (2015). How to do things with brackets: the epoché explained. *Continental Philosophy Review* 48

Payne, Elizabeth & Smith, Melissa (2014). The Big Freak Out: Educator Fear in Response to the Presence of Transgender Elementary School Students. *Journal of Homosexuality*, 61

Rydström, Jens (2008). Varför behövs transhistoria? *Lambda Nordica* 1-2

SOU 2017:92 *Transpersoner i Sverige – förslag för stärkt ställning och bättre levandavillkor.*

<https://www.regeringen.se/4adda9/contentassets/3e2e892900fc4034a9d822413fdae77/transpersoner-i-sverige---forslag-for-starkt-stallning-och-battre-levnadsvillkor>

Stone, Sandy (2006). The empire strikes back: a posttranssexual manifesto. I: Stryker, Susan & Whittle, Stephen (red.) (2006) *The transgender studies reader*. New York: Routledge

Stryker, Susan (2008). Transgender history, homonormativity and disciplinarity. *Radical history review*, 100

Stryker, Susan (2017). *Transgender history: the roots of today's revolution*. Second edition. New York, NY: Seal Press

Stryker, Susan & Aizura, Aren Z. (2013) Introduction I: Stryker, Susan & Aizura, Aren Z. (red.) (2013). *The transgender studies reader 2*. 1 ed. New York: Routledge

Szklarski, Andrzej (2019). Fenomenologi. I: Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.) (2019). *Handbok i kvalitativ analys*. Upplaga 3 Stockholm: Liber

Thornberg, Robert & Frykedal, Karin Forslund (2019). Grundad teori. I: Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.) (2019). *Handbok i kvalitativ analys*. Upplaga 3 Stockholm: Liber

Vetenskapsrådet (2002). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.https://www.vr.se/download/18.68c009f71769c7698a41df/1610103120390/Forskningsetiska_principer_VR_2002.pdf

Bilaga 1 – Intervjuguide

Intervjuguide

- Syfte, frivillighet, anonymisering, spela in
- Introduktion – Vill du berätta kort om dig själv? Vilka ämnen, hur länge verksam?

Frågor om bemötande

- Den här uppsatsen handlar ju om hur skolan bemöter elever som är transpersoner/ickebinära. Är det något du har egen erfarenhet av? Vill du berätta vilka erfarenheter du har?
- Hur fick du reda på att eleven var transperson/hade transerfarenheter/ickebinär? Vad var din första tanke/känsla då? Hur reagerade du?
- Hur uppfattade du att informationen om att en elev är trans/ickebinär togs emot i ditt arbetslag/av eleverna/av skolan i stort?
- Kan du beskriva dina erfarenheter av att möta transpersoner/ickebinära i skolan? – Kan du ge exempel på specifika situationer (möten/diskussioner/konflikter/utmärkande händelser)? Hur upplevde du det?
- Ser du någon skillnad i mötet med ickebinära elever och binära transelever?

Lärarens roll

- Vad har du för ansvar i din roll som lärare i bemötandet av transelever/ickebinära?
- Upplever du att det finns utmaningar/svårigheter i att bemöta trans/ickebinära elever? Vilka?
- Hur tycker du att din situation ser ut för att kunna möta alla elever så som de önskar? Hade du önskat/behövt mer stöd från något håll? Vad för stöd? Från vem?

Betydelse av att möta transelever

- Har mötet med en elev som är transperson/ickebinär påverkat dig på något sätt?
- Har du erfarenheter utanför skolan som du tror spelar roll när du som lärare möter trans/ickebinära elever – som påverkar/hjälper dig? Hur?

Avslutningsvis

- Vilka förändringar skulle du vilja se för en bättre skola för trans-och ickebinära elever?
- Finns det något mer du vill berätta/någon aspekt som du tycker jag missat att fråga om?

Bilaga 2 – Informationsbrev

LUNDS
UNIVERSITET

Informationsbrev

Denna studie är en kandidatuppsats (15 hp) i examenskursen SOCK10 som ingår i Sociologiprogrammet på Lunds universitet och är författad av mig, Jonna Skog. Uppsatsen handlar om hur skolan (på grund-och gymnasienivå) bemöter elever som är transpersoner/ickebinära och syftet är att undersöka lärares erfarenheter och upplevelser av att möta trans-och/eller ickebinära elever i skolan.

Studien genomförs genom intervjuer på ca. 30-60 minuter som i samtycke med informanten spelas in. All information som samlas in från informanterna är konfidentiellt och kommer hanteras på ett säkert sätt så att ingen utomstående kan få tillgång till det. Materialet kommer också att anonymiseras så att ingen ska kunna koppla ihop information med en enskild person.

Deltagandet i studien är helt frivilligt och du kan när som helst välja att avbryta.

Om du har några frågor kan du kontakta antingen mig eller min handledare Tobias Olofsson.

Jonna Skog, student på Sociologiprogrammet på Lunds Universitet

Mail: jonnasfb@outlook.com

Tobias Olofsson, postdoktor vid Sociologiska institutionen på Lunds universitet

Mail: tobias.olofsson@soc.lu.se

Bilaga 3 – Kodbok

Kodbok

Framgångsfaktorer

Kulturell förändring

Förändrad syn i samhället
Mer accepterat
Mer synligt
Fler vågar
Förändrad syn hos eleverna

Organisatoriskt stöd

Elevhälsoteam
Avlasta lärare
Utbildning i klassrum
Skolledningen
Handlingskraftiga
Gehör
Utbildning
Förändrat förhållningssätt

Utmaningar

Andras bemötande

Familj
Elever
Kollegor

Eget bemötande

Säga fel pronomen/namn
Ställa om språket
Vanesak

Bilaga 4 – Begreppsordlista

Definitionerna i denna begreppsordlista är hämtade från RFSL:s begreppsordlista och hemsidan Transformering.se som drivs av både RFSL och RFSL Ungdom.

Transgender kan betyda olika saker för olika personer. Vissa definierar det som att ens könsidentitet inte stämmer överens med ens juridiska kön, utan att man är intergender, nongender, transsexuell eller bigender. För vissa innebär det att man vill förändra sin kropp och för andra inte. Många menar att transgender är ett sätt att förklara hur man förhåller sig till eller uttrycker sin könsidentitet, snarare än en könsidentitet. Transgender motsvarar svenskans "trans" eller "transperson".

Ickebinär är en könsidentitet som en person som inte är antingen tjej **eller** kille kan kalla sig. Begreppet ickebinär kan användas som ett paraplybegrepp för olika könsidentiteter som inte följer tvåkönsnormen. Ickebinär kan betyda olika saker för olika människor. Vissa definierar det som att man befinner sig mellan eller bortom kategorierna tjej och kille. Många ickebinära är inget kön. Vissa ickebinära vill förändra kroppen med hormoner och/eller kirurgi. Se även "intergender" i ordlistan.

Queer kan betyda flera olika saker. Queer som en identitet kan exempelvis innebära att bryta mot normer kring kön, sexualitet och/eller relationsform. Det vill säga att vara queer kan innebära att vara icke-heterosexuell, bryta mot normer kring kön (t.ex. genom könsuttryck eller identitet), eller att vara kär i fler än en person åt gången.

Genderfluid är ett begrepp som beskriver att man har en flytande könsidentitet, eller att ens könsidentitet varierar. Könsidentiteten kan variera över tid eller beroende på sammanhang. Olika personer kan variera mellan olika identiteter. Exempelvis kan en person som är genderfluid variera mellan att vara tjej och att vara kille, och för någon annan kanske ens könsidentitet är flytande mellan kille, tjej och ickebinär. För vissa kan ens könsidentiteten också variera mellan upplevelsen av att ha ett kön och att inte ha ett kön, till exempel mellan att vara kille och agender eller nongender. Genderfluid kan ibland räknas in under paraplybegreppet "intergender" eller "ickebinär".

Genderqueer kan användas som ett paraplybegrepp för olika könsidentiteter som inte följer tvåkönsnormen, likt "intergender" och "ickebinär".

Gender non-conforming är ett begrepp som innebär att man bryter mot normer för kön (t.ex. könsuttryck). Att vara gender non-conforming kan både transpersoner och cispersoner vara. Till exempel kan både cismän och transmän vilja använda könsuttryck som anses vara typiskt feminina.

Agender räknas ibland in under paraplybegreppet "intergender" eller "ickebinär". Agender innebär att man inte är något kön eller inte definierar sig själv i fråga om kön.

Intergender kan beskriva en person som inte är antingen tjej **eller** kille. Intergender kan betyda olika saker för olika personer. En del är både kille och tjej, andra befinner sig mellan de kategorierna. En del intergenderpersoner är inget kön och vissa vill förändra kroppen med hormoner och/eller kirurgi.

Bigender kan ibland räknas in under paraplybegreppet "intergender" eller "ickebinär". Bigender innebär att en person har två kön samtidigt eller växlar mellan två kön. Exempelvis kan det vara kille och tjej, kille och en ickebinär identitet eller två ickebinära kön.

Binär transperson är ett uttryck som kan användas för att beskriva de transpersoner som antingen är man eller kvinna.

Intersex innebär att den kropp man föds med bryter mot normer kring kön. Begreppet intersex används för att beskriva ett antal olika tillstånd och diagnoser. Intersexvariation är ett medfött tillstånd som innebär att könsorganens utveckling, könskromosomerna eller könskörtlarna (testiklar eller äggstockar) inte följer det förväntade. Vissa som har en intersexvariation kallar sig för intersexperson, andra inte. En person som har en intersexvariation kan vara exempelvis man, kvinna eller ickebinär och säger ingenting om personens sexuella läggning.